Azuren holte

Jos De Haes

bron
Jos De Haes, *Azuren holte*. Desclée De Brouwer, Brugge/Utrecht 1964

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/haes003azur01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

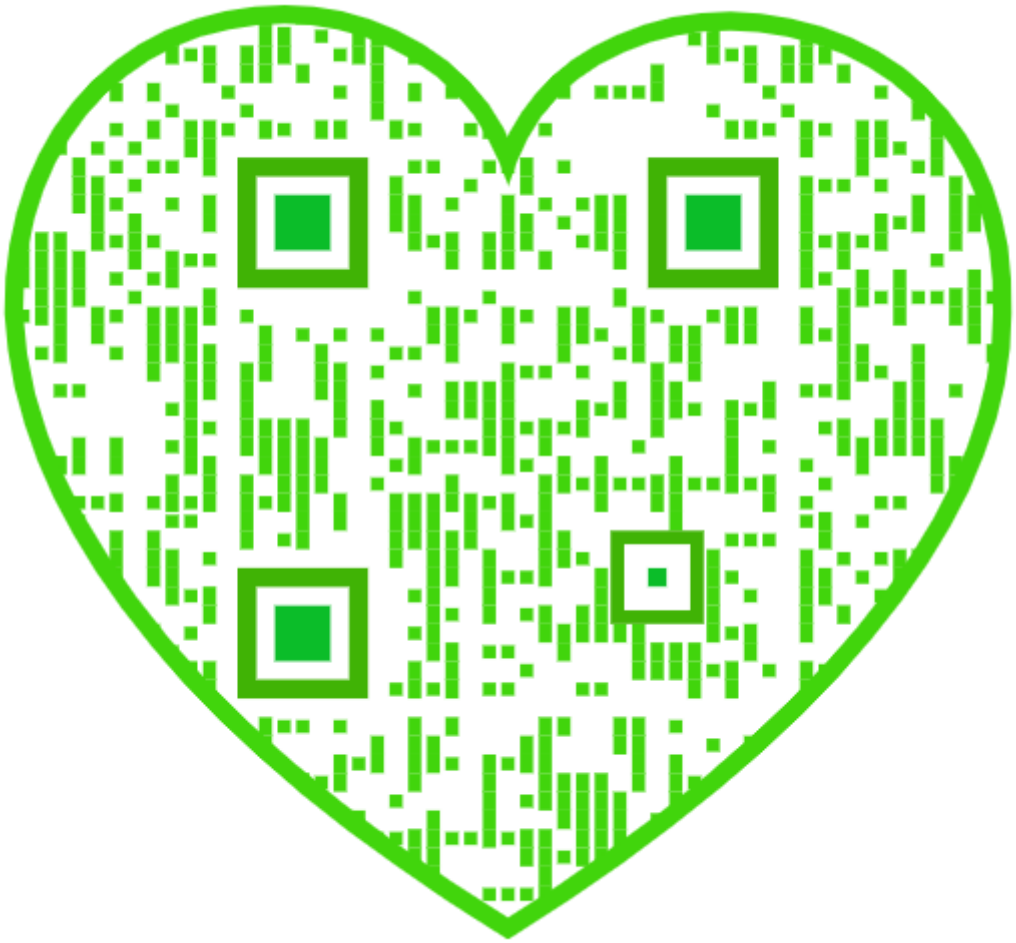

Afmeting

Schrijven

voor M.B.

Bloed verdunnen, weefsels schiften,
lijm bereiden uit de vis,
door een stalen wanne ziften
korreling van dode driften,
't spinselvocht der ergernis
stolt erover tot vernis.
In die glaslaag over asse
dat de vingernagel krasse,
dat hij als een sprinkhaan kriepe,
doende alsof een vogel zong.
Dat de boosheid zich verdiepe:
schrijven met des vogels tong.

Geweten

Een schijnend reptiel
ligt tussen de planeten stil.
Stom licht, hartvangende kou,
en lichaam met het transparante vlees.

Er blijft geen leegte leeg,
geen donkerte gedekt,
als 't langs de galaxieën zich
soms hoorbaar in beweging zet,

schuivend
door de groene glaslucht
een ijsval
van woorden zonder mond.

De bol

Door het heelal met glazen kaken
schuift in de holte van de tijd de bol
met in zijn huid de schimmels van het leven.

Mag hij daar nog millennia zweven,
ontploffen of vergaan in sneeuw en wol,
het eens gewekte blijft ontwaken.

Delphi

I

Navel der aarde Gods. Wij zitten
en horen sperwers water drinken.
Dat is alsof metalen klinken
en smelten in een blauwe hitte.

Een slang, een goddelijke schaamte,
schuift over schilferende muren,
of ligt te blijven en te duren
bij kleibaksels en geraamten.

De droge tepels der kamille
verpulveren tussen onze lippen.
Het laatst zal ons de smaak ontglippen
uit de verzadigde papillen.

En dan, uw linker in mijn rechter,
twee laatste stofveredelingen,
zijn wij zelf eetbare dingen
in Gods vuurvaste trechter.

II

In de trechter van hun ingewanden
spannen de vogels snaren,
uit de onderwereld aangelande
vogels roepen maren.

Zij doen dat op een vurig wiel,
ik hoor hun lange messen kriepen
als op de slijpsteen van een ziel
die mij de goden schiepen,

gillend hun boodschap, gensters die
in 't rad der wentelende tijden
overslaan van wie naar wie
en die zij thans aan mij belijden,

mijn ziel, kwartier van welke maan,
van welke bronnen blinkend,
drijvend als een losgespoeld orgaan,
zwervende scherf licht in zand zinkend.

De stof der eeuwen kleeft haar aan.
De lagen stof van dode dingen
waarin zich dun de tekens slaan
van wat wij zijn, muurtekeningen

en fossielen, vorm tegen de wil
van lang stollende kraterwanden.
En gaat de spraak dan van een vogelgil
die uit de trechter van zijn ingewanden

kermt en in de rotsen krast
de orakelspreuk, de boodschap aan verdorden:
dat er is sap, dat er is bast,
dat er is Christus vlees geworden, -

prent zich mijn sprakeloze ziel,
drukt zij haar roodgekrijte spoor,
wordt zij een glinsterend fossiel,
en gillen de vogels door.

III

Hier viel het alaam uit de laatste handen
- het was een zwaard, het was een wierookvat -,
nadat de God voor 't laatst gesproken had,
eer hij de berg werd met de rode wanden.

Onder des hemels ogenloze schouwen,
azuren holte van fossiele licht,
bulten sindsdien zijn mondeloos gezicht
en reuzenrug en schilferende vouwen.

Het binnensteens gekraak is dieper sterven,
zich vaster zetten in een later tijd,
't beginnen rinkelen in eeuwigheid
van een kristal dat uitbot op de scherven.

IV

Aanspoelend met de laag van heden,
bloedend over de schilfers schist,
vloeien wij slapend naar beneden,
de poriën vol zaad en gist.

Over de ribben van de berg,
de richels en de zilvren daken,
een stroom van alcohol en merg,
van schot en straling en ontwaken.

Vlammende schimmels in de stroom,
bloedvingers van de plant astilbe
- en dan ontploft als een atoom
op onze kalken mond de silbe,

bliksem van het splijtend woord,
gloeiende priem aan 't kerven,
die de gespannen tong doorboort,
dat rode blad met blauwe nerven.

O kinderen, mijn pulp, mijn wonden,
wij die elkaar in de ogen zien
ontwaken met de bloedsmaak alle stonden
der dagelijkse vleeswording sindsdien.

V

Het dagelijks ontwaken, lauw
als een gestoken offerdier,
het vogelvrije lichaam rauw
op bed van rokende laurier.

De sprekers worden hier ontspraakt,
maar de ingewanden, blootgelegd
en door het heilig mes geraakt,
trillen een taal door lemmer en hecht.

De violette lever slaat
zijn vlerken van onthoofde draak.
Der nieren zinneloos gelaat
van slechts een uitgebeende kaak,

kropt zijn verzuurde giften op.
En 't uitgesneden hart, obsceen
een opgegraven godenkop
bekranst met druif en edelsteen,

zwelt als een liederlijk orgaan
dat nog zijn dode wanden spant,
tussen een mes van obsidiaan
en porseleinen priesterhand.

VI

Door nevelen en sluiers bloed
een regenboog van marktgeluid.
Door tulpen rook slaan letters roet
en spreekt een priester woorden uit.

Zijn harige lip stulpt en verdunt,
zijn tong is als een goudstuk rond.
Heilige lettergrepen munt
het viscerale teken mond.

Het laatste wat ik heb gehoord
is 't kraken van mijn strottehoofd,
dat naar de ritus werd doorboord
en dan als werkstuk Gods geloofd.

Maar 't laatste wat ik nog moet zien
gewaar te worden tot op 't been
is 't raspen van een goudstramien
textiele licht op oliesteen.

Dat licht, wie heeft het uitgekamd,
een weefsel is 't van godenhaar,
dat lachend licht raspe mijn tand
en bekkeneel tienduizend jaar.

Avond en morgen

I

Geen dingen heb ik ooit begrepen,
niet de dynamo, niet de haat,
niet het vernuft van rake knepen.
Ook Christus niet - maar dat is nu te laat.

De kwijl van een behaarde geitelip,
de warmte onder een appelboom van biggen
die welgeschapen zijn uit vaders rib,
zijn mij genoeg om bij te liggen

's avonds. Maar als ik in de morgen stuik
bij mijn collega's op 't geboden uur,
wat ben ik dan, hoe sta ik daar
ineens met opgebonden botten,

een dungetakte dorenstruik
tegen een witgekalkte muur,
als een Kretenzer gapend naar
verlichte pinksterpolyglotten.

II

Steeds meer denk ik aan hem die, vóór
een Ariër keizer of paus
werd in een wereld van vijf delen,
potaarde stak en blij was met zijn ziel

- een berm zijn horizon, een dier
zijn vriend, een plant zijn stijl -
en als een brand beweging blies
in 't eerste pottenbakkerswiel.

III

De rode naad der oogleden laat los.
Licht steekt een pijn van honingbij.
't Orgaan waarmee ik in de wereld lig,
een bek van voorhistorische lamprei,

zengt aan zijn rand, scheurt in zijn vlees.
Een everbeer, een olmen bed, een stoel,
zij samen donderen over bevroren weg
die in de ether ligt naar een verstijfde doel.

Maar ik, verwacht men, ik ontwaak.
De dagelijkse zelsmoord moet.
Heer, dat ik op een tegel leef gedoog,
dat ik een naald word in der eeuwen stoet.

Want de dingen hebben geen maat,
de dingen krijgen snuit,
zij bijten ons toe,
zij barsten ons uit.

La noue

Elza

Een linnenmeisje, amfibieënoog,
haar vlees een vluchtige olie
en bijtende loog,
haar vlees met wol omwonden twijgen.

Zij groeit uit bronnen van gom
met licht vertakte ledematen,
zoekende pels, diepliggende honingraten,
en spint haar teerste plekken in.

Opgerolde goudkattin,
dier dat aankijkt uit de grotleem,
liggend een zaad in zijn bed.

En, in een schildpadschild gesneden,
verlichte lippen violet.
Keverkop waarop men zijn tanden zet.
Rib van een goddelijk skelet.

La noue

I

Nabij kuitetende neusvis en barbeel
ligt zij op slib van de rivier,
de handen in water en bloeiend wier.

Zijzelf iets tussen slijmvis en plateel,
een dun en ademend ovaal
van verend vlees in een verlicht foedraal.

De losgeraakte geur van geiteblad
opent haar dieper dan mijn woord vermag
terwijl ik haar van bloem en twijg gerief.

Ik zeg haar wel hoe op een ochtend ik hier zat
en voor mijn neus een rosse muishond zag,
maar niet dat op zo'n uur mijn moeder stierf.

II

Aan de rivierarm steekt het licht
zijn hete veders in haar huid
van raffia en gladde biezen.

Neusvissen zoeken hun evenwicht
terwijl zij rond forellekuit
hun porseleinen lip doen vriezen.

Zij voelt die wel. Zij voelt de rat
ook die een zoete stengel riet
fijnkapt met bekketrekken.

En die met haar gemeenschap had,
en die zij over 't heuvelcircus ziet
zijn bruine vleugels strekken,

de buizerd op de zwarte graat
van een ardennenbult,
hem zal zij blijven voelen.

Maar dan omdat hij samengaat
met wie haar lichaamsholten vult,
haar buik, haar borst, haar raderen en spoelen.

't oosters serpent dat in haar keel
wil slapen liggen met zijn kop
en dat haar veilig maakt als vol gedronken

naast een orakeleik in stuivend meel
tussen het oeverriet en hete veren op
haar huid van vlechtwerk, korrels, vonken.

III

De boer maait hier geen gras, maar riet,
moerasspirea en vergeet-mij-niet,
tot strooisel van zijn kalf met paarlemoeren hoef.

Ik vang blauwe libellen voor mijn haak.
Een jonge hesseling slaat er zijn kaak
in. Water is lava. Drink en proef,

zegt zij in theegeur achter de heuvelen
van haar gevouwen uilevleugelen
boven de groeve van haar lichtetende liezen.

Zij ligt als had een schaduw haar gewurgd.
Als welke huurling sta 'k voor welke burcht
met smaak van ijzer aan mijn kiezen.

IV

Zij praat over een wilde kat
die in de bramen werd gezien
met in haar bek een jonge lijster,

dun bloed was op de keel gespat,
dorpslieden met geweer raakten nadien
in de oude steengroeve 't spoor bijster.

Ik zocht het nest, de jonge pelzen
op harig gras en snijdend lis,
nabij de poel waar stenen splijten

onder de wortelgreep der elzen
zocht ik omdat een dier geschapen is
om spelend in mijn hand te bijten,

zegt zij terwijl zwart bloemzaad springt
op haar gepelsde vel en ik
de brand word van mijn veertig lenten.

Likt haar de vlam van het instinct,
snijdt haar gegil door riet en slik,
nijpt in haar wonden het gezwel der enten,

drijft in haar bast mijn krakend schroot,
dan ben ik haar, dan ben ik ook de boot
die haar naar 't rijk der doden vaart

over een rode zee op perkamenten kaart,
nu ik haar aanraak en veras
op het gedroogde kruid van mijn moeras.

Le vieux moulin

I

‘Le vieux moulin’ heet in de natte berm een put.
Een laag humus geworden eikebalkenhout
geeft aan twee benden basterdwederik de fut
om erin steil te staan als bomen van een woud.

Zij ligt tussen die twee cohorten stengels in.
Zij drukt tegen hun flanken links en rechts een been
dat opgaat in de heupen van een koningin,
liggend oud goud op een gebarsten molensteen.

Van boven af gezien tussen twee vlekken paars
liggend het gouden vlees van een sibylle Gods
in een Myceense schacht, maar gekmakend barbaars
ook, met haar masker rustend op de schilfers rots

uit bressen van de Ardenner molenkeldermuur.
De stilte wordt verdikt wanneer dat masker breekt,
de hal van de rivierklooflucht wordt rust en duur
als de geklemde kaak loslaat en woorden spreekt:

‘Al wat gij goud wilt noemen is misschien maar brons.
Ik zie op mijn niveau de wortels in de grond
en grijze zwammen van gelijmd nachtvlinderdons,
en mieren langs mijn hand dragen hun larven rond.’

II

Ik breng haar kampernoeljes op een bed van tijm.
'k Wil weten hoe zij de lamellen kraakt
- eerst de lamellen, dan de kop van witte lijm
met zwezerik - en hoe die beet haar smaakt.

Ik breng haar trossen lindebloemen aan hun lellen,
zij trekt ze er met gekrulde tong uit los,
geelgroene koppen tussen vleugels van libellen,
en kauwt dat bitterzoet tot bloeiend mos.

Maar ik, tussen haar tongrand, kaakvlees, tandenkraal
gemalen door de spasmen van haar smaak-
en slikgebaren, ben die spijs op gouden schaal
als ik door haar fermenten in ontbinding raak.

En of ik nu chitine word rond haar of chijl
haar binnenin - het staat in 't evangelie wel -,
ik nestel mij, ik word een eendagsdiertje, geil
en lyrisch, in de wanden van haar warmste cel.

Sibylle, noem mij. Vind verteerd in 't sap
van al uw weefsels mij, een hoopje haar en tanden.
Plant die kanker. Of duld mij desnoods als grap:
een mannelijke zeeworm in uw ingewanden.

III

Een glazen hazelworm heeft even opgeglansd,
een ijsvogeltorpedo blauw over de stroom
gezoemd, een geverniste kever zich verschanst
achter een blad, een hagedis zich ingetoomd

onder een hazelaar. En door diens schaduw heen
het wateroppervlak lijkt mollevel en vilt
over de ligplaats van de tweede molensteen,
waarrond een grondelingenzwerm elektrisch trilt.

Zij ziet dat water aan, geschoven in een bres,
uitkijkend op een wijde bocht van brekend licht
en op bemoste schors van een gekloofd stuk es
met buik en dijen traag houdend haar evenwicht.

Zij ziet het water hoe, en ik, hoe zie ik haar:
een hobospeelster, zij herinnert zich haar deugd,
een zalvenkookster, zij zoekt kruiden in een laar,
een rassenmengster wie de kunst der grote moeders heugt?

Maar zij: ‘Gij die uzelf een besseneter noemt,
leg kool in vuur, zuiver uw lip ermee, want als
hij nú beweegt, de molensteen en zijn geboend
zoetwaterkwarts, ik zie, ik zie hem aan uw hals.’

IV

Langs de meanders der beboste ruggenrij
verheft de mist zijn zuilen als een tempelbrand.
‘Trillende vragensteller met uw keel van klei,
denk niet dat het te lezen is in oogwit en in hand

of niet uit úw gebeent het eerst de schreeuw ontsta
die sterren dooft en in de bochten overstag
gaand tot de duizendschreeuw zich menigvuldige die na
zal galmen in de holten van de laatste dag.

Alsnog is er, onder een microscoop gewet,
het vlijm de tijd dat al uw zenuwharen dissekeert,
de splijtplant en het splijtbeest in uw vlees gezet,
de kerkerkoorts, 't betongetril dat u verteert.

Alsnog de roest, de zurkel van uw longpijptak,
de sponspijn in uw middenrif van stank en roet,
en in de holen loerend over 't watervlak
de onzichtbare barbaren met hun brand en bloed.

Maar zie de mist die u verstikt in deze slenk,
zijn blauw metaal wordt door een licht verchroomd.
Chroom is vanuit de bovenlaag een lichte wenk,
denk ik, van Eén die slaapt en 't lot der wereld droomt.’

Evenmens

Landschap

Rinkelt de glazen wind
rinkelen doet mijn gebint,
schervenschedel mandolien.

Denken, door een riet zien,
rieten splinters in het oog.

En op de stalen einderboog,
waar de zon verschaalt,
een medemens, een zwarte naald.

Anekdote

voor P.V.

De mensen doen hun warme luiken dicht.
De nacht heest smaak van mout en wilgehout.
Het leven gevend ingewand is dood gewicht
in 't mispelvlees dat aan de beenderen houdt.

Ik heb mijn laatste vriend naar huis gebracht.
Het houten kleppen van mijn bekkeneel
wordt door de rinse kliersappen verzacht,
en herfstwind schuift, als handen, rond mijn keel

de koelte van een vrouwelijk geweld.
Twee dode vrienden lachen veel te luid,
verdwijnen in hun nachthemd over veld
van bietebladeren uit kikkerhuid.

Dan dansen duivels met de bladeren rond.
De wegen vluchten in een wolk van kaf.
Een bonte piekenier spietst op de grond
het dronken dier en steekt zijn lenden af.

Rouw

voor A.L.

Ik leg mijn handen op het glanzend hout.
Koel hout, waarvan de vezel nog likeur
bewaart en smaak wordende geur
van een beloken leven.

De jaren, afgezette lagen,
geven aan 't hout een hart en aangezicht,
veredeld thans, onder het glijdend licht,
van hars tot lak, van vezelstof tot amber.

Zó is het donker hart verkernd
dat er een gladde maan door schiet,
het hoorn van een versteend verdriet
door het verhoornend vlees der vorderende dood.